

DOI: <https://doi.org/10.61491/yk.15.2023.8055>

**კოტე მარჯანიშვილის
პირველი საბავშვო ოპერა ქუთაისში**

**The First Children's Opera
in Kutaisi by Kote Marjanishvili**

გუბაზ მეგრელიძე

საქართველოს თეატრალური საზოგადოება
საქართველო, თბილისი

Gubaz Megrelidze
Theater Society of Georgia
Georgia, Tbilisi

აბსტრაქტი

ეს მოვლენა ნაკლებადაა ცნობილი ქართული თეატრის ისტორიაში და თვით ქუთაისშიც კი. ნაშრომი პირველად იკვლევს ქუთაისში დიდი ქართველი რეჟისორის – კოტე მარჯანიშვილის მიერ საქართველოში პირველად დადგმულ საბავშვო ოპერას. სტატია აგებულია სპექტაკლის მონაწილეთა (ქ. ბოკერია, ლ. გეგეჭკორი, ვ. სირბილაძე, ფარქოსაძე, აკ. შანიძე, ნ. შვანგირაძე,) მოგონებებზე. ამ დადგმამ დიდი გავლენა მოახდინა ბავშვთა მუსიკალური აღზრდის შემდგომ განვითარებაზე; საზოგადოება დაინტერესდა მომავალი თაობის მუსიკალური განათლების განვითარებით, რეპეტიციები მიმდინარეობდა მაღალ პროფესიულ დონეზე, რაც ხელს უწყობდა ნორჩ მსახიობთა შესაძლებლობების გამოვლინებას. რაც მთავარია, ეს სპექტაკლი არ იხსენიება კ. მარჯანიშვილისა და მხატვარ პეტრე ოცხელის შესახებ გამოცემულ არცერთ წიგნსა თუ კრებულში. ეს ნაშრომი ხელს შეუწყობს მათი შემოქმედებითი მემკვიდრეობის სრულყოფილ შესწავლას.

1930 წლის დასაწყისში ქუთაისის მუსიკალური ტექნიკუმის (ამჟამად მ. ბალანჩივაძის სახელობის ქუთაისის მუსიკალური სასწავლებელი) პიონერულმა ორგანიზაციამ (ხელმძღვანელი აკაკი შანიძე) კოტე მარჯანიშვილს მიმართა თხოვნით, რომ მას დაედგა კომპოზიტორ შალვა თაქთაქიშვილის საბავშვო ოპერა „პირველი მაისი“ (მუშაობის პროცესში სათაური შეეცვალა და დაერქვა „ბრძოლა“. ლიბრეტო ლ. გეგეჭკორის). ყველაფერი კი იმით დაიწყო, რომ სასწავლებელში არსებული სასულე ორკესტრისა და თვითმოქმედი მუსიკალური წრის ძალებით გამართულ კონცერტს კ. მარჯანიშვილი დაესწრო. კონცერტის შემდეგ მას გაუჩნდა აზრი უფრო მასშტაბური ღონისძიების ჩატარებისა, კერძოდ, დაედგა საბავშვო ოპერა. მოსწავლეთა ასაკი 10-12 წელს არ აღემატებოდა. შესარჩევ კონკურსზე 200-მდე ბავშვი მივიდა სხვადასხვა სკოლიდან, რაც

კ. მარჯანიშვილის ხელმძღვანელობით განხორციელდა. შემდგომ იგი 4-5 რეპეტიციას, მათ შორის, გენერალურ რეპეტიციასაც დაესწრო, მაგრამ პრემიერა მის გარეშე ჩატარდა, ვინაიდან, მოსკოვში გაემგზავრა. სპექტაკლი მომზადდა ქუთაისის დრამატული თეატრის ბაზაზე, სადაც დამზადდა დეკორაციები, კოსტიუმები, რეკვიზიტი. მუშაობის პროცესში თეატრის ტექნიკური პერსონალი დიდი ყურადღებით ეხმარებოდა მოსწავლეთა დადგმას. რეპეტიციებს ატარებდა რეჟისორი ვახტანგ აბაშიძე. პრემიერა 1930 წლის 11 მარტს დიდი წარმატებით შედგა.

საკვანძო სიტყვები: ქართული თეატრის ისტორია, კოტე მარჯანიშვილის შემოქმედება, პირველი საბავშვო ოპერა ქუთაისში.

ABSTRACT

This event is little known in the history of Georgian theater and even in Kutaisi. For the first time, this paper examines the children's opera staged in Kutaisi by the great Georgian director, Kote Marjanishvili, marking the first children's opera in Georgia.

The report is based on the memories of the participants of the performance (K. Bokeria, L. Gegechkori, K. Sirbiladze, Farkosadze, Ak. Shanidze, N. Shvangiradze). This staging had a significant impact on the further development of children's musical education. The public became interested in the development of musical education for the next generation. Rehearsals were held at a high professional level, which contributed to the development of the young actors' abilities. Most importantly, this play is not mentioned in any book or collection published about Marjanishvili or the artist Petre Otkheli. This work will contribute to the comprehensive study of their creative heritage.

At the beginning of 1930, the pioneering organization of the Kutaisi Music Technical College (currently the M. Balanchivadze Kutaisi School of Music), headed by Ak. Shanidze, asked Kote Marjanishvili to stage the children's opera by composer Shalva Taktakishvili, „First May“ (the title was changed during the work to „Battle“ with a libretto by L. Gegechkori). Everything started when K. Marjanishvili attended a concert. After the concert, he came up with the idea of a larger-scale event and decided to stage a children's opera. The age of the students did not exceed 10-12 years. About 200 children from different schools came to the selection process, which was led by K. Marjanishvili. Later, he attended 4-5 rehearsals, including the general rehearsal, but the premiere was held without him due to his departure to Moscow. The performance was prepared at the Kutaisi Drama Theater, where decorations, costumes, and props were made. During the process, the technical staff of the theater helped the students with great attention. Rehearsals were conducted by director Vakhtang Abashidze. The premiere took place on March 11, 1930, with great success.

Keywords: History of Georgian theater, work of Kote Marjanishvili, first children's opera in Kutaisi.

ახალს არაფერს ვიტყვი, თუ აღვნიშნავ, რომ თავისი მრავალსაუკუნოვანი არსებობის განმავლობაში ქუთაისის ყოველთვის იყო და არის ქართული კულტურის უმნიშვნელოვანესი ცენტრი, განათლებისა და მეცნიერების, პოეზიისა და ხელოვნების კერა.

მე მინდა გესაუბროთ ქუთაისის ისტორიიდან ერთ უმნიშვნელოვანეს ამბავზე. ეს გახლავთ კოტე მარჯანიშვილის პირველი საბავშვო ოპერა ქუთაისში.

ეს მოვლენა ნაკლებადაა ცნობილი ქართული თეატრის ისტორიაში და თვითონ ქუთაისშიც კი. მოხსენება აგებულია ამ სპექტაკლის მონაწილეთა (ქ. ბოკერია, ნ. შვანგირაძე, ფარქოსაძე, აკ. შანიძე, ლ. გეგეჭკორი, კ. სირბილაძე) მოგონებებზე.

ქუთაისის მუსიკალურ ტექნიკუმში (შემდგომში მელიტონ ბალანჩივაძის სახელობის მუსიკალური სასწავლებელი) გამართულ კონცერტს დაესწრო კოტე მარჯანიშვილი, რომელმაც დამთავრების შემდეგ ტექნიკუმის ხელმძღვანელობას (დირექტორი ვიოლენჩელისტი და დირიჟორი ილია აბაშიძე, დირექტორის მოადგილე, ახალგაზრდა მსახიობი აკაკი შანიძე) მიმართა: „მოიფიქრეთ რაიმე და გამოგვიყენეთ ჩვენ“. გაჩნდა აზრი, რომ დადგმულიყო კომპოზიტორ შალვა თაქთაქიშვილის საბავშვო ოპერა „1-ელი მისი“, რომლის სათაურიც მუშაობის პროცესში კ. მარჯანიშვილმა შეცვალა და „ბრძოლა“ დაარქვა. ლიბრეტო კი მწერალ ლადო გეგეჭკორს ეკუთვნოდა. 150-მდე ბავშვს შეუმოწმეს ვოკალური მონაცემები და პლასტიკა, სპექტაკლის მონაწილეთა შერჩევაში თავად მარჯანიშვილი მონაწილეობდა. იგი რეპეტიციებს 4-5-ჯერ დაესწრო. ძირითადად რეჟისორი ვახტანგ აბაშიძე მუშაობდა. პირველი რეპეტიციის წინასაუბარი კ. მარჯანიშვილმა ჩაატარა და ვახტანგ აბაშიძე წარადგინა, თან გააფრთხილა ახალგაზრდა მონაწილეები, რომ ხშირად იგი ჩაატარებდა რეპეტიციებს და ისინი ყოველთვის მზად უნდა ყოფილიყვნენ მისი „თავდასხმისთვის“ (სწორედ ეს სიტყვა გამოიყენა) და კიდევ – პატივი უნდა სცეთ თქვენს რეჟისორსო. კ. მარჯანიშვილმა კიდევ ერთხელ შეამოწმა მონაწილეთა შესაძლებლობები, მოიწონა მათი მუსიკალური მონაცემები და ისინი ვახტანგ აბაშიძეს ჩააბარა. რეპეტიციები ყოველდღიურად ტარდებოდა სიმღერაში, ცეკვაში გუნდისა და ორკესტრის მონაწილეობით. ოპერის მომზადებას ტექნიკურად ქუთაისის თეატრი ეხმარებოდა დეკორაციებით, კოსტიუმებით, ტექპერსონალიც ყურადღებას არ აკლებდა ნორჩ შემსრულებლებს. საბოლოოდ კი დიდი გემოვნებითა და ოსტატურად შექმნილი სპექტაკლი გამოვიდა.

მხატვარმა პეტრე ოცხელმა ზამთრისა და გაზაფხულის დეკორაციების ესკიზები უშუალოდ მარჯანიშვილის მითითებებით გააკეთა. ბალეტმაისტერად ჯერ ადგილობრივი ქორეოგრაფი შჩერბაცკაია მიიწვია, შემდეგ კი თბილისიდან სერგიევი ჩამოიყვანა. პრემიერა დიდი რეჟისორის გარეშე ჩატარდა, რადგან იგი ამ პერიოდში მოსკოვში გაემგზავრა. როლები ასე განაწილდა: ზამთარი – ქ. ბოკერია, აპრილი – ლ. გეგელაშვილი,

მაისი – ნ. შვანგირაძე. შეივსო გუნდი, ორკესტრი, შეირჩა მოცეკვავეები. მონაწილეთა ასაკი 12 წელს არ აღემატებოდა.

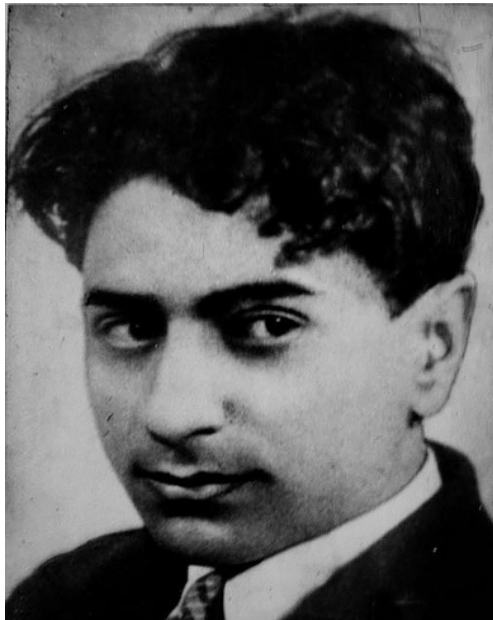
პირველი მოქმედება სუსხიანი ზამთრის სურათს ასახავდა, დათოვლილი მთებითა და მდელოებით. მოდის თოვლის ფიფქები. მთაზე გადმომდგარია თავის ძლიერებაში დარწმუნებული ზამთარი. მთის ფერდობზე განლაგებული იყვნენ ფრთებაკანკალებული ფრინველები. ზამთრის ასეთ პეიზაჟში ჩნდებოდნენ ბავშვები, რომლებიც ცეკვავდნენ, გუნდაობდნენ, ბელურა კი, რომელიც სიცივისგან აკანკალებული დაფარვატებდა სცენაზე, სოლო ცეკვას ასრულებდა, მასობრივ სცენაში კი მაყურებელი ციგებით სპორტულ ცეკვას ხედავდა. ამას „აპრილის“ გამოსვლა მოსდევდა, რომელიც ზამთარს ვერ ამარცხებდა. ბოლო მოქმედებაში კი მაისის შემოსვლა გამარჯვების საერთო აპოთეოზს იწვევდა. წითელი ნათურებით განათებულ სცენაზე მასობრივ ცეკვებში ყვავილები და პეპლები მონაწილეობდნენ, სოლო ცეკვებს ასრულებდნენ: სოფო ჩარკვიანი, ყაზარდინულ ცეკვას – ქ. ბოკერია და მედეა ქუთათელაძე, „მომაკვდავი გედის“ ცეკვას კი – თამარ ქუთათელაძე. მთელი სპექტაკლი ისე იყო გადაწყვეტილი, რომ გადმოცემული იყო არა მარტო ბუნების გამარჯვება, არამედ სიმბოლურად გამოხატულიყო მშრომელი ხალხის გამარჯვება. ამიტომაც იყო, რომ გამარჯვებული მაისის შემოსვლისას სრულდებოდა ბორკილების მსხვრევისა და გამარჯვების ცეკვა. ამ დროს მასობრივ სცენაში ეფექტურად გამოიყურებოდა ყვავილებით ხელში მოცეკვავე ხალხი.

ნ. შვანგირაძე ივონებს: „ვახტანგ აბაშიძე არ ზოგავდა ნიჭსა და უნარს, რათა ბავშვებისთვის მომავლის რწმენა – სწრაფვა სიცოცხლისა და გაზაფხულისკენ ჩაენერგა. მაგონდება, როგორი დამაჯერებლობითა და სითბოთი გვიხსნიდა რეპეტიციებზე ზამთრის დამარცხების აუცილებლობას. ამ სურვილით ხარ შეპყრობილი შენ, აპრილო (ამ პარტიას მღეროდა ლილი გეგელაშვილი, შემდგომში აკად. გ. ჯიბლაძის მეუღლე), მართალია, გაზაფხულის წინამორბედი ხარ, მაგრამ ჯერ კიდევ გზღუდავს ზამთრის სუსხიო. ზამთარმა უნდა გააფრთხილოს მაისის წინამორბედი: „აპრილო, შესდექ, ნუ ჩქარობ!“ – მაგრამ ზამთრისა და გაზაფხულის ჭიდილში უნდა გაიმარჯვო შენ – მაისო, მომმართავდა რეჟისორი. ვახტანგ აბაშიძის მიერ გაზაფხულის ზამთარზე გამარჯვების წარმტაცი, გონებამახვილურად მოფიქრებული და განლაგებული მიზანსცენები უაღრესად მომხიბვლელ სურათს ქმნიდა... ამავდროს მიმეორებდა კოტეს განმარტებებს, რომ უნდა დამემარცხებინა ზამთარი, რომ მისი ძლევა, მართლაც, მნელია, მაგრამ უნდა გახსოვდეს, ამას მხოლოდ მაშინ შეძლებ, თუ შენი მოძრაობა ყოველთვის იქნება მიზანსწრაფული, უფრო გაბედული. კოტეს ამ ზარსა და სიტყვებს ვახტანგი უფრო მეტად აღრმავებდა და მირჩევდა – „კიდევ უფრო წასწიე წინ მარჯვენა ხელი, აიძულე ზამთარი, გზიდან ჩამოგეცალოს. შენ მარტო გაზაფხული ხომ არ ხარ, ხალხის მაისი ხარ და ხალხიც შენ უნდა გამოგყვეს.“

1930 წლის 11 მარტს ქუთაისის დრამატული თეატრის სცენაზე გამართული პრემიერა დიდი წარმატებით ჩატარდა, მაყურებლით გადაჭედული დარბაზი კ. მარჯანიშვილისა და ვახტანგ აბაშიძის გამოსვლას მოითხოვდა, თუმცა დიდი რეჟისორი ამ დროს უკვე მოსკოვში გახლდათ წასული.

კოტე მარჯანიშვილი

პეტრე ოცხელი

ნ. შვანგირაძე

დეკორაციის ესკიზი

გამოყენებული ლიტერატურა და წყაროები

საქართველოს ხელოვნების სასახლე – კულტურის ისტორიის მუზეუმი. ფონდი 1, საქმე №20, №21, საქაღალდე 18, ფურცელი 5-14; 33-38; 62-67. საქართველოს თეატრალური საზოგადოების სამეცნიერო სესიის „კ. მარჯანიშვილის მემკვიდრეობის შესწავლისთვის“ მონაწილეთა: ფარქოსაძის, აკ. შანიძის, ე. ბოკერიას, ლ. გეგეჭკორის, ნ. შვანგირაძის მოგონებები. სტენოგრაფიული ანგარიში. 1956 წლის 21 თებერვალი. შვანგირაძე 1993: შვანგირაძე ნ., დაუვიწყარი შეხვედრები: ჟურნალი „თეატრი და ცხოვრება“, №2, 1993.